

1905.-1907.GADA REVOLUCIONĀRU CIETUMA BURTNĪCAS

Lilija Limane

Latvijas Nacionālās bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa

Jēdziens un stāvoklis. Jēdziena „cietuma burtnīca” definīcija literatūrā nav precizēta un šī parādība nav izgaismota pētījumos. Ar cietuma burtnīcām domātas burtnīcas un klades, kurās apcietinātie cilvēki atrodies ieslodzījuma vietā veikuši pierakstus, ierakstot burtnīcā tekstus pēc pašu brīvas izvēles. Referāta ietvaros tiek aplūkotas burtnīcas, kurās ierakstus veikuši 1905.-1907. gada revolūcijas dalībnieki vai par dalību šā laika notikumos apsūdzēti un bez vainas pierādījumiem cietumā ieslodzīti cilvēki. Plašākā kontekstā citā pētījumā varētu apskatīt visus, arī kriminālnoziedznieku cietuma pierakstus, ja tādi atrastos. Tā kā katram cietumā ieslodzītajam revolucionāram pēc pastāvošās kārtības pienācās rakstāmmateriāls burtnīcas vai klades formā, savā laikā to skaits ir bijis nesalīdzināmi lielāks nekā saglabājusies daļa. Burtnīcas atstājot aresta vietu īpašnieks kopā ar citām personīgajām mantām paņēma līdzī līdzi brīvē, bet apcietinātā nāves gadījumā tās tika atdotas piederīgajiem

Burtnīcas īpašnieks, Rīgas Centrālcietumā ieslodzītais J. Petrovičs sniedzis informāciju par burtnīcu izcelsmi un to lietošanas noteikumiem ieslodzījuma vietās. Rakstāmpiederumi cietumā tika uzlūkoti ar aizdomām. Burtnīcas cietuma administrācija izsniedza katram ieslodzītajam personīgi caursūtas un numurētām lapām. Ierakstu saturs tika reglamentēts – tās paredzētas mācību nolūkiem un ierakstiem krimināllietas sakarā. No burtnīcām nedrīkstēja izplēst lapas, ierakstot nedrīkstēja atstāt neaprakstītus papīra izlaidumus. Burtnīcu tehnisko atbilstību noteikumiem un ierakstu saturu pārbaudīja cietuma mācītājs un, atklājot pārkāpumus, varēja atņemt burtnīcu, uz laiku vai pavisam zaudējot tiesības uz tās lietošanu. Tā kā ierakstu saturu to lielā apjoma dēļ bija grūti pārbaudīt, cietumnieki tajās bieži ierakstīja neatļautus tekstus, atspoguļojot arī cietuma apstākļus.

Ne visas zināmās burtnīcas noformētas atbilstīgi Petroviča formulētajiem cietuma burtnīcu uzturēšanas noteikumiem. Var domāt, ka tās bija vai nu nelegālas, vai citās ieslodzījuma vietās tik stingri noteikumi nepastāvēja.

Muzejos un arhīvos līdz mūsu dienām saglabāties neliels skaits šādu burtnīcu. Referāta sagatavošanas gaitā apzinātas četras krātuves: LNB, LAB, Latvijas Kara muzejs un Latvijas Nacionālais vēstures muzejs un atrastas piecas cietuma burtnīcas. Apzinot LVVA, Folkloras institūta un lielāko muzeju krājumus, eventuāli iespējams atrast vēl vairākas cietuma burtnīcas, tomēr kopumā to saglabāties visai maz. Cietuma burtnīcu apzināšanu rokrakstu krātuvēs traucē tas, ka tās nav vienkopus savāktas, bet iekļautas dažādos personālfondos vai kolekcijās, meklēšanā neder autorības kritērijs, tādējādi pat ar arhivālijām strādājošam speciālistam tās var atklāties nejauši.

Burtnīcu un to īpašnieku raksturojums

LNVM eksemplāra¹ – (klade ar norautiem vākiem) autors ir Ed. Andersons. Klade rūpīgi veidota un akurāti noformēta. 1. lapa- zīmējums ar zīmuli-lauku ainava ar priedēm. Grezni noformēta titullapa ar tekstu: „Neaizmirstulītes plūktas Central cietuma 10. kamerā Ed. Anderson. Rīga 12. maijā 1906. gadā”. Klades apjoms 65 lapas, no kurām aprakstītas 47, pārējās tukšas. Ieraksti veikti ar rūpību un akurāti. Titullapas o.p. Ed. Andersons sniedz ziņas par savu arestu un atrašanos apcietinājumā, tur pieredzētajiem svarīgākajiem notikumiem – izsaukumiem uz nopratināšanu, radnieku apciemojumiem un atbrīvošanu no aresta pret ķīlu 1906. g. 10. jūlijā. No priekšvārda uzzinām, ka Andersons ticis arestēts 2. marta vakarā Rīgā Maskavas iecirknī, tajā pašā naktī pārvietots uz centrālcietumu. Pirmoreiz žandarmērijas priekšnieks nopratinājis 31. martā, 10. aprīlī izsaukts uz apgabaltiesu, 18. aprīlī bijis pie izmeklētāja un uzdevis savus lieciniekus. 24. maijā saņēmis izmeklētāja atbildi par uzdoto liecinieku noklausīšanos un solījumu lietu drīz izbeigt. 28. jūnijā ticis izsaukts pie izmeklētāja, saņēmis ziņas par to, kas viņu apsūdzējuši un lieta tikusi nodota iecirkņa prokuroram. 10. jūlijā laikam vēl galīgā lēmuma nebija, jo atbrīvots no apcietinājuma pret ķīlu. Kopumā viņš cietumā pavadījis 4 mēnešus 8 dienas. Iespējams, ka ieraksti burtnīcā tapuši arī pēc atbrīvošanas.

Ed. Andersonam piederējuši burtnīca acīmredzot kopā ar īpašnieku iznāca no cietuma. Tā nonākusi LNVM darbinieku rokās 1982. gadā materiālu vākšanas ekspedīcijas laikā Naukšēnos kopā ar citiem Rūjienas 1905.-1907. gada revolūcijas materiāliem. E. Andersona personību, meklējot datus literatūrā par 1905. gada revolūciju, nav izdevies pārlicinoši atpazīt. „Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmatā” sastopami divi Eduardi Andersoni², iespējams, viens no viņiem ir burtnīcas īpašnieks, tomēr par to nav drošu liecību.

LNB krājumos glabājas trīs cietuma burtnīcas. Divas Revolucionārās darbības materiālu kolekcijā – Alberta Šlapa³ un Jāņa Lociņa⁴, viena – nezināma pierakstītāja kolekcijā „Dažādi daiļdarbi”. Abi zināmie autori nav pieminēti „Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmatā”.

Alberta Šlapa (Schlaps) klade, kā atzīmēts 1.lapā (titullapā) ir otrais krājums ar vienlaidus lappušu numerāciju (93.-206.), datēta ar 1910. gadu. Autora biogrāfiskas ziņas nav izdevies atrast, trūkst pat atzīmju par to, kurā cietumā rokraksts tapis. Ierakstu sastāvā – tikai dzejas teksti bez papildus ziņām par īpašnieku vai kādiem citiem pierakstiem. Klade rūpīgi veidota, dekorēta ar miniatūrām vinjetēm ik dzejoļa beigās spalvas zīmējuma tehnikā.

Zalves pagasta rakstveža Jāņa Lociņa klade datēta ar 1907. gada jūliju-novembri un rakstīta Vidzemes guberņas cietuma 21. kamerā. Klades apjoms 29 lapas. Te ietverti dzejas teksti un izdarīts apsūdzības akta noraksts krievu valodā, tātad iegūstamas sīkas ziņas par klades īpašnieka dalību revolucionārajos notikumos. 1905. gada 13.decembrī policija saņēmusi ziņas par Salas pagastnamā paredzēto sapulci. Arestēti un Jēkabpils (Jēkabmiesta) cietumā ieslodzīti četri cilvēki, bez Lociņa skolotāji Jānis Niedre (Salas skola) un Ernests Jēkabsons (Dignājas pagasta skola) un zemnieks Jūlijs Vildners. Atrasta un konfiscēta literatūra (marksistiska brošūra, „Strādnieku dziesmas”, partijas rezolūcijas

u.c.) un ieroči (šautenes, divi revolveri, 300 patronu). Arestētie pusotru gadu turēti apcietinājumā, tad pārvesti uz Rīgu un trim no viņiem uzrādīta apsūdzība. J. Niedre ieslodzījuma laikā kļuvis garīgi slims⁶, acīmredzot tāpēc pret viņu apsūdzība netiek uzturēta. Apsūdzības raksts sastādīts 8. augustā, bet novembra beigās Lociņš vēl atradies apcietinājumā. Nav zināms, kā izšķīries viņa liktenis.

Nezināmā īpašnieka klade (140 lpp. ar fragmentāru izlaidumu-neaprakstītām lapām) tikai vērīgi aplūkojot identificējama kā cietuma burtnīca – atbilstīgi cietuma reglamentam par rakstāmmateriāliem tai ir iepriekš numurētas lapas, ietverot arī neaprakstītās, 1. lpp. norāde uz attiecīgām vietām tekstā krievu valodā – tādām, kurās publicēti varas iestādēm nepatīkami teksti (S. Mīka dzejolis „Krievija-cietums” un dzejolis „Par velti raudāt”, kurā apliecināta līdzjūtība kritušajiem biedriem.) Par burtnīcas rašanos cietuma apstākļos neapšaubāmu liecību sniedz norādes ar atzīmi Z.[entrāl] z.[ietumā]” un dzejolis „Dāvināts biedrēm R.[īgas] Z[entrāl]. z.[ietuma] S.[ieviešu] Nodaļā”. Klades titullapā moto - E. Veidenbauma dzejolis „Kas staigājot pa jaukām puķu lejām..”, seko vācu valodas leksikas pieraksti, pēdējā lapā – sociāldemokrātiska satura svešvārdu skaidrojumi. Pārējie teksti – dzejoļi, kas ierakstīti glītā rokrakstā un aforismu kopojums, kas ietver 505 citātus no literatūras klasikas vai nenoskaidrotiem avotiem.

Latvijas Kara muzejā glabājas divas Jāņa Petroviča klades.⁷ J. Petrovičs (1890-1963) bija revolūcijas dalībnieks Neretā, no 1906. gada darbojās LSD Rīgas organizācijas Baltijas rajona pulciņā. 1908.g. okt. Rīgas pagaidu kara tiesa viņu notiesāja ar 13 g. un 5 mēnešiem katorgā.⁸ Burtnīcas tapušas laikā no 1911.-1914.g. Rīgas pagaidu katorgas cietumā. 1914. gadā burtnīcas izsniegtas uz rokām, jo ieslodzītais pārvietots uz Pleskavu, bet 1915. gadā pārceļoja uz Vladimiras cietumu. No 1916. gada Petrovičs bija nometinājumā Sibīrijā, burtnīcas atradās pie viņa. Pēc 1917. gada revolūcijas strādājis Sibīrijā, pēc tam Maskavā. Maskavā dzīvojis arī 1956. gadā, kad no PSRS metropoles Kara (tolaik Revolūcijas) muzejam atsūtījis abas burtnīcas ar pavadvēstulēm.

Burtnīcu saturs dzejas kontekstā

Tā kā no zināmajām piecām burtnīcām četrās dominē dzejas ieraksti, varētu domāt, ka analoga kopaina bija visā cietumu burtnīcu klāstā, bieži ieslodzītie veidoja savus pierakstus kā dzejoļu un dziesmu klades, līdzīgas tām, kas tradicionāli bija diezgan izplatīta tradīcija tālaika dzejas cienītāju vidū brīvajā sabiedrībā. Iespējams, studijām un pašizglītbai cietumā pievērsās inteliģentākie, sociāli aktīvākie revolucionāri

No apskatāmo burtnīcu īpašniekiem šāda personība bija Jānis Petrovičs. Viņa kladē ierakstīti tikai nedaudzi dzejas teksti: daži J. Raiņa dzejoļi, divi Konstantīna Baļmota dzejoļi un A. Bloka dzejolis „Dvenadtatj” (12) krievu valodā. Vai Petroviču dzeja neinteresēja? Plašajā garīgo interešu spektrā dzeja nebija pirmajā vietā. Par to liecina grāmatu saraksti, ko viņš vēlētos iegūt un lasīt cietumā. Burtnīcā rodami apliecinājumi, ka interese par dzeju neiztrūka. Viņa gaumei atbilda revolucionāras ievirzes dzejnieki, kas palikuši uzticīgi sociāldemokrātiskajām idejām. Pirmajā vietā – Rainis, tad Andrejs Upīts. Starp pierakstiem atrodami Petroviča gatavotie referātu teksti par Raini, lai nolasītu tos cietuma 7. kamerā, kur pulcējās domubiedri uz kopīgām sarunām.

Dzejniekus, kas revolūcijas atplūdu periodā zaudēja kaujinieciskumu (kā K. Skalbe, J. Jaunsudrabiņš, J. Akuraters) viņš kritizē. Dzejā, daiļliteratūrā vispār Petrovičs lielā mērā meklē sociālo problēmu atspulgus, uzticību strādnieku protesta kustības izpausmēm. Vēstulē Jānim Kļaviņam viņš raksta, ka gribētu izlasīt Apsesdēla jauno dzejoļu krājumu „lai labāk, taustāmāk izprastu to procesu mūsu inteliģences attīstībā un dezorientācijā, kurš sevišķi rosīgi norisinās pēdējos gados. Šis process ir mūsu inteliģences – rakstnieku, dzejnieku, skolotāju, mākslinieku utt. – nošķiršanās no strādnieku kustības, ar kuru tie dažus gadus atpakaļ sacījās ejam roku rokās un pa daļai arī gāja. Iekšēji šis process parādās personīgo – un tikai personīgo – jūtiņu un stāvokļu apdziedāšanā un aprakstīšanā, sava individuālā „es” padziļināšanā un izsmalcināšanā, ārēji – māju celšanā pie Stukmaņu stacijas jeb citur, sava silta kaktiņa kultā.”

Petroviča cietuma pierakstos galvenokārt atrodami pašizglītības materiāli-izraksti no literatūras un mācību konspekti par daudzveidīgiem tematiem: romiešu literatūras vēsturē, dažādu valstu vēsturē dažādos vēsturiskajos laikmetos, citāti no sabiedriski politiskās literatūras, izraksti (arī krievu un vācu valodās) par sociāli politiskiem tematiem (arodkustības vēsture, F. Engelsa, K. Marksa, J. Jankava, J. Asara darbu fragmenti), pieraksti filozofijā, psiholoģijā, izraksti no F. Nīčes, Ļ. Tolstoja, Džona Reskina u. c. klasiķu darbiem, statistiski pārskati, N. Kopernika un Dž. Bruno uzskatu salīdzinājums, ziņas par jezuītu ordeni. Ir vēstuļu melnraksti, paša apcerējums par zinātnisko sociālismu, referātu un rakstu teksti, stāsta melnraksts, iegūstamo grāmatu saraksti (iekļauti izdevumi latviešu, krievu un vācu val.), arī nelegālās literatūras saraksti, pārskati par ieņēmumiem un izdevumiem. Mācību pieraksti dažkārt saistīti ar kāda priekšmeta studijām cietuma pulciņos, piemēram. V. Dermaņa vadībā norisinājās romiešu literatūras studijas. Skatot burtnīcu, jāsecina – cietumā kūsāja aktīva garīgā dzīve, auga cietumnieku izglītības līmenis – ne velti to sauca par politisko akadēmiju.

Pārējās četrās kladēs politiskās akadēmijas gaisotnes trūkst, acīmredzot klažu īpašnieki vai nu nav vēlējušies mācīties, vai, kas mazāk ticams, viņiem trūcis tādu iespēju. Galvenokārt tajās pierakstīts dzejas materiāls, savstarpēji radniecīgs tādā mērā, ka nezinot par klades piederību cietuma burtnīcām, var nojaust klades izcelsmi pēc kopējās ierakstītās dzejas tonalitātes.

A. Šlapa klades dzejoļu klāsts stāsta par to rakstītāju kā literāri izglītotu un sociāli aktīvu personību, izraudzītajiem tekstiem pārsvarā augsts dzejas mākslinieciskais līmenis, par ierakstītāja literāro kultūru liecina arī autoru norādes pie vairuma dzejoļu. Pirmais ieraksts – E. Veidenbauma dzejoļa „Mosties, mosties reiz, svabadais gars” citāts uzskatāms par moto. Pēc satura dzejoļi kopumā publicistiski un sociāli aktīvi orientēti. Latviešu oriģināldzeju pārstāv populārākie revolūcijas laika dziesminieki: E. Veidenbaums, J. Rainis, Aspazija, E. Treimanis-Zvārgulis, J. Akuraters, K. Skalbe, K. Krūza. Liriskāka un personiskāka dzeja ir vācu dzejas latviskie atdzejojumi – Fr. Hunhena, K. Sturma un L. Ūlanda dzejoļi. Trešā grupa- dzejoļi, kuros izteikti tieši aicinājumi uz nemieriem, kā arī strādnieku un revolucionārās dziesmas („Marseljēza”, „Proletārieša dziesma”, „Biedri uz cīņu nu kņāši..” u. tml.).

Eduarda Andersona klādē pārstāvēta galvenokārt latviešu oriģināldzeja ar plašu autoru spektru, tomēr ierakstītājs nav tik izglītots, par ko liecina arī valodas kļūdas nedaudzajos ar dzeju nesaistītajos tekstos. Neaugstas literārās kultūras rādītājs ir tas, ka autori pie dzejoļiem atzīmēti tikai reizumis. Līdztekus labāko revolūcijas dzejnieku (J. Rainis, Aspazija, K. Krūza, E. Veidenbaums, E. Treimanis-Zvārgulis) rindojas mazāk pazīstamu (Oskars Rāviņš, Baltgalvu Ernestīne, Eduards Selga, Viktors Lapsa u.c.) dzejnieku vārsmas. Attiecīgi daudzšķautņaināka problemātika – gan mākslinieciski vērtīga, gan piezemētāka dzeja. Plašs arī problēmu un pausto izjūtu spektrs- cietumnieka ilgas un skumjas, pārdomas par cilvēka likteni, vēsturiski senāka dzeja (J. Alunāna „Nevis slinkojot un pūstot”, nenoskaidrota autora „Dekabristu piemiņai”), ziņģes un sentimenta caurausti mīlas dzejoļi, dziesmas, kuplejas, balādes, dzejoļi, kuros atainoti konkrēti revolūcijas notikumi. Neiztrūkst pāris dzejoļi krievu un viens vācu valodā.

J. Lociņa burtnīcā dominē krievu dzeja pārsvarā latviskos atdzejojumos, bet kāds desmits- oriģinālvalodā. Tie ir sociālas ievirzes dzejoļi par cilvēku smagajiem dzīves apstākļiem, romances un balādes, sakauto revolucionāru noskaņas, atainotas soda ekspedīciju izdarības. Iekļauti tikai pāris latviskas izcelsmes teksti - daži E. Veidenbauma dzejoļi, kā arī revolucionāras dziesmas („Strādnieku maršs”, „Biedri nu dosimies kaujā” u.c.).

Nenoskaidrotā autora klades dzejas spektrs plašs, tai raksturīga autoru un motīvu daudzveidība, galvenokārt aprobežojoties ar latviešu oriģināldzeju. Autoru rindā neiztrūkst populārie jau iepriekš citu klažu sakarā pieminētie revolūcijas laika dziesminieki, bet ir arī daudz ar nemieriem tieši nesaistītu dzejnieku (J. Poruks, A. Saulietis, A. Austrīņš, Vientulis, Zemgaliešu Biruta, Antons Birkerts, Tirmaliete, J. Miķelsons, Fr. Plostnieks u.c.) labu un mazāk labu darbu. Tomēr arī šajā klādē ienāk cietuma dzejai un attiecīgam laikam raksturīgās sociāli asās noskaņas, ieslodzītā izjūtas, revolucionārās dziesmas, kuru dēļ arī, pārļausot šo kladi, atpazīstama cietuma burtnīcām raksturīgā noskaņa.

Dzejas noskaņas, tematika

Atšķirībā no noskaņas, ko gūstam, lasot ar ieslodzījumu nesaistītu personu analogā laika dzejas klades, cietumu burtnīcu dzejā jūtama augstāka sociālā spriedze, aktīvāka liriskā varoņa dzīves pozīcija un publicistiskās dzejas lielāks īpatsvars, daudzu revolucionāro dzejoļu un dziesmu klātbūtne, kopumā arī ar kvalitatīvāks literārais materiāls, te neliels mazvērtīgas sentimentālās dzejas īpatsvars, kaut tālaika literārajā procesā kopumā sentimentālā dzeja vēl ieņem kvantitatīvi redzamu vietu. Neiztrūkstošas gandrīz katrā krājumiņā arī cietumnieka skumjas un sāpes. Šajās burtnīcās atspoguļojas revolucionāri noskaņotās jaunatnes literārās intereses, viņu dzejas izjūta un dzīves pozīcija. Vairāku autoru ierakstos jūtama krievu dzejas ietekme.

Iecienītākie autori. Paši populārākie autori – Eduards Treimanis (23 dzejoļi Andersona, N (šādi apzīmēta nezināmā revolucionāra klade) un Šlapa burtnīcās) un Rainis (visās burtnīcās, izņemot Lociņa, pavisam 21 dzejolis). Īpašā statusā iekļūvis E. Veidenbaums (7 dzejoļi Andersona, N, Lociņa un Šlapa burtnīcās), kuru bieži izvēlas par

vadmotīvu, kaut pēc skaita dzejoļu nav ļoti daudz. Nākošie iecienītākie – J. Akuraters (10 dzejoļi Šlapa burtnīcā), Aspazija (7 dzejoļi N, Andersona un Šlapa burtnīcās), K. Skalbe (5 dzejoļi Šlapa burtnīcā), K. Krūza (5 dzejoļi Andersona un Šlapa burtnīcā). Ar vienu vai dažiem dzejoļiem pārstāvēta virkne vairāk vai mazāk pazīstamu latviešu literātu: Baltgalvu Ernestīne, J. Krūmiņš, V. Alksne, J. Gulbis, Selgas Eduards, Augusts Skuja, Viktors Lapsa, Dāvids Salmiņš, Līgotņu Jēkabs, Tīrzmaliete, A. Saulietis, J. Miķelsons, A. Austrīņš, J. Poruks, Fr. Plostnieks, Viesulis un vēl daudzi, kuru vārdi nav iegājuši literatūrvēsturē vai slēpti aiz pseidonīmiem. Šādi raksturojams aptuvenus autoru kopums, bet precīzu dzejoļu skaitlisko sadalījumu pa autoriem veikt nav iespējams, jo daudziem dzejoļiem, īpaši Andersona, daļēji arī Lociņa burtnīcā nav autoru norādījuma vai arī tekstiem autori vispār nav zināmi.

Cittautu dzejas teksti latviešu tulkojumos, kā arī nedaudz vācu un krievu oriģināli lielākā skaitā atrodami Lociņa (krievu valodā ar blakus esošiem, iespējams, turpat cietumā veiktiem tulkojumiem latviešu valodā) un Šlapa (pārsvarā vācu dzeja) burtnīcās, pārējās divās – tikai daži dzejoļi krievu valodā. Lociņš ierakstījis L. Makovska, E. Rarina-Sisojeva, S. Nadsona, Iv. Rukavišņikova, A. Pļeščejeva, Konstantīna Riļejeva, Nikolaja Ahšarimova, C. Fruga, A. Goļeņiščeva, A. Babrikovska, N. Stolbova, M. Gorkija sacerējumus oriģinālvalodā un latviešu tulkojumos, savukārt Šlaps – Kārļa Hemkeļa, T. Hunhena (16 dzejoļi), Heinriha Leutholda, K. Šturma, L. Ūlanda, J. Mordvinova darbus latviešu atdzejojumā.

Avoti

Šķirstot burtnīcas, rodas jautājums, no kādiem avotiem cietumnieki ieguva pierakstāmos tekstus un ciktāl cietuma burtnīcu dzejas repertuāru iespaidoja nebrīves apstākļi.

Iespējams, eksistē atsevišķi pašu cietumnieku radīti teksti, taču to skaits niecīgs. Par pašu revolucionāru sacerētiem dzejoļiem var domāt dažos gadījumos, taču arī tie ar neapšaubāmiem pierādījumiem nav apstiprināmi, tādēļ šajā pētījumā nav meklēti. Piemēram, A. Šlapa paša sacerēta varētu būt teksta beigās ierakstītā četrinde „Es svilpoju”:

„Jau bērnībā es ļaudis kaitināju:
Nekad es viņu formās neietilpu.
Un ja tie mani gudri mācīja vai bāra,
Es svilpoju—”

Burtnīcu rakstītāju personībās nav pamanāma vērā ņemama apdāvinātība jaunradē dzejas laukā, tie ir tikai dzejas lasītāji. Vairāk iespējami tulkojumi. Piemēram, J. Lociņa burtnīcas krievu romanču tulkojumi varētu būt tapuši cietuma apstākļos, ko veikusi kāda ar vārdu „Koļa” parakstījusies persona.

Kārtīgie un literāri precīzie tīrraksti liecina, ka vairums dzejoļu norakstīti no rakstītiem avotiem, pēc atmiņas pierakstītu tekstu, domājams, nav nemaz vai ir niecīgā skaitā. Noteikta tematiskā un stilistiskā interese raksturo katra rakstītāja individualitāti, kas mērķtiecīgi atlasījuši dzejoļus no publicēto klāsta, jo pēcrevolūcijas dzejas grāmatu

piedāvājums pieļauj lielāku daudzveidību nekā atspoguļots burtnīcās. Iespējas cietumā ienest literatūru – grāmatas un laikrakstus bija pietiekami plašas, tomēr nevarēja apmierināt jebkuru vēlmi, to ierobežoja ne tikai cenzūra, bet vēl vairāk – ieslodzītā tuvinieku iespējas iegādāties un nodot cietumnieku interesējošo literatūru. Domājams, ka ieslodzītie revolucionāri savā starpā apmainījās ar iespieddarbiem, jo režīms nebija tik stigrs, lai to nepieļautu. No kādiem avotiem izrakstīti dzejoļi, kopumā nav precīzi zināms, jo tikai dažiem dzejoļiem kā avoti norādīti periodiskie izdevumi („Mūsu Domas”, „Balss”), lielajam vairākumam atzīmju par noraksta avotu trūkst.

Cietuma burtnīcās iekļauts arī tāds dzejoļu un dziesmu klāsts, kuru avoti legālā ceļā nevarētu būt atļauti, pirmkārt, tās ir revolucionārās dziesmas. Iespējams, cietuma apstākļos rokrakstos cirkulējis noteikts dzejas repertuārs, kā nelegāls, tā arī atļauts, kas tika pārrakstīts no burtnīcas burtnīcā. Caurlasot burtnīcas, neduras acīs liels skaits identisku tekstu, kaut daži tādi ir, sevišķi revolucionārā dzeja un dziesmas. Piecas apskatāmās burtnīcas pārāk dažādas pēc satura, lai varētu domāt par vienu avotu, tātad burtnīcas netika nekritiski pārrakstītas, bet katrs izvēlējās ko sev tuvu. Tās arī tapušas vairākās ieslodzījuma vietās dažādā laikā. Lai kādi avoti izmantoti un kādas būtu to ieguves iespējas, izvēli galvenokārt noteica klades īpašnieka intereses un literārā gaume. Precīza kladēs ietvertu dzejas tekstu salīdzināšana netika veikta. Norakstu avotu noskaidrošana jebkurā rokraksta grāmatniecības atzarā prasa nopietnu pētniecisku darbu un veicēja erudīciju.

Cietuma burtnīcu dzejas repertuārs atspoguļo revolucionāri noskaņotās jaunatnes literārās intereses, palīdz apzināt dzejas lasīšanas vēsturi, lasītāju gaumi un kopumā ietver interesantus tekstus kā revolucionāru personību, tā lasīšanas vēstures izpētē.

Vēres

1. Šifrs VN 13703.
2. Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata: 1. sēj., 1.d. – R., 1976.- 49.lpp; 1. sēj. 2.d. – R., 1980.- 294.-295. lpp.
3. Šifrs LNB RX17, 2, 33
4. Šifrs LNB RX17, 2, 29
5. Šifrs LNB RXA157, 17
6. Birkerts P. 1905. g. revolūcijā cietušie Latvijas skolotāji. – R., 1927. – 104.-105.lpp.
7. Latvijas Kara muzejs, inv. nr. 9904/12936-VII.
8. Latvijas revolucionāro cīnītāju piemiņas grāmata: 1. sēj., 1. d.- R., 1976. – 311. lpp.